

Костянтин Васильович ЗАВГОРОДНІЙ

кандидат економічних наук, ДП «Виробниче об'єднання,
«Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова»
ORCID ID: 0000-0002-7953-3971

**АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ
НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Завгородній К. В. Аналіз розвитку економіки України в умовах глобальної нестабільності. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 46 – 52.

Анотація

Вступ. Глобальна економічна нестабільність характеризується станом, коли світова економіка переживає турбулентний період, коливаючись між періодами зростання і рецесії. Такі коливання виникають через багато причин, включаючи політичну нестабільність, конфлікти, зміни в курсах валют, падіння цін на сировину, зміни рівня споживчих запитів тощо.

Глобальна економічна нестабільність може мати серйозні наслідки для країн та регіонів, які є залежними від зовнішніх економічних факторів. Зниження зовнішніх інвестицій може призвести до падіння внутрішнього попиту, зменшення заробітної плати, збільшення безробіття та соціальних напружень. Також може знизитися конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку, що може призвести до зменшення експорту та збільшення імпорту товарів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). **Метою статті** є процес аналізу розвитку економіки України в умовах глобальної нестабільності.

Результати. Доведено, що умови глобалізації змінюють структуру та складові економіки України. Визначено, що глобалізація призводить до збільшення експорту, але також до посилення тиску на внутрішній ринок і зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, хоча з іншого боку – інтеграційні процеси в світі вимагають від України активної участі в міжнародному співробітництві та забезпечення належної конкурентоспроможності на світових ринках. Будь-які зміни в конкурентних умовах на внутрішньому ринку викликають зміни структури економіки.

Висновки. Аналіз показав, що за 2020-2021 рр. спостерігається збільшення частки валової доданої вартості в промисловості (на 3,1%) та зменшення частки в інших секторах економіки, зокрема в сільському господарстві (на 1,6%) та транспорті (на 0,8%). Торгівля залишається стабільним сектором, частка якого знизилася на 0,2% за рік. Інші сектори економіки мають найбільшу частку валової доданої вартості (37,7%), проте за рік спостерігається її зменшення на 3,6%. Доведено, що при оцінці інклюзивного розвитку необхідно враховувати не лише зростання ВВП, але й розподіл його між населенням та різними секторами економік. Визначено, що важливим є забезпечення сталих робочих місць, підвищення рівня життя населення, зменшення соціально-економічних нерівностей між регіонами та верхнім та нижнім шаром населення. Обґрунтовано, що потрібно, щоб забезпечити економічний розвиток у згоді з глобальними викликами, такими як зміна клімату, сталий розвиток та інновації.

Ключові слова: розвиток економіки, глобальна нестабільність, глобалізація, інтеграція.

Konstantin ZAVGORODNIY

PhD in Economics, State Enterprise

“Production Association Southern Machine-Building Plant named after A.M. Makarov”

**ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY UNDER CONDITIONS OF
GLOBAL INSTABILITY**

Zavgorodniy K. Analysis of the development of Ukraine's economy under conditions of global instability. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 2, pp. 46 – 52.

Abstract

Introduction. Global economic instability is characterized by a state when the world economy is experiencing a turbulent period, oscillating between periods of growth and recession. Such fluctuations occur for many reasons, including political instability, conflicts, changes in currency rates, falling commodity prices, changes in consumer demand, etc. In addition, global economic instability can severely affect countries and regions dependent on external economic factors. For example, a decline in foreign

investment can lead to a fall in domestic demand, lower wages, higher unemployment, and social tensions. Also, the competitiveness of the national economy on the world market may decrease, which may lead to a decrease in exports and an increase in imports of goods.

The **purpose** of the article is the process of analyzing the development of Ukraine's economy under conditions of global instability.

Results. It has been proven that the conditions of globalization change the structure and components of the economy of Ukraine. It was determined that globalization leads to an increase in exports but also to increased pressure on the domestic market and a decrease in the competitiveness of domestic enterprises. On the other hand, integration processes in the world require Ukraine to participate actively in international cooperation and ensure proper competitiveness in world markets. Any changes in competitive conditions in the domestic market cause changes in the economy's structure.

Conclusions. The analysis showed that in 2020-2021 there was an increase in the share of gross added value in the industry (by 3.1%) and a decrease in the share in other sectors of the economy, in particular in agriculture (by 1.6%) and transport (by 0.8%). Trade remains a stable sector, the share of which decreased by 0.2% over the year. Other sectors of the economy have the largest share of gross added value (37.7%), but it decreased by 3.6% over the year. It has been proven that when assessing inclusive development, it is necessary to consider GDP growth and its distribution among the population and various sectors of the economy. It was determined that it is essential to provide stable jobs, raise the population's standard of living, and reduce socio-economic inequalities between regions and the upper and lower layers of the population. They are reasoned to ensure economic development in line with global challenges such as climate change, sustainable development, and innovation.

Keywords: economic development, global instability, globalization, integration.

JEL classification: F01; F63

Вступ

Глобальна економічна нестабільність характеризується станом, коли світова економіка переживає турбулентний період, коливаючись між періодами зростання і рецесії. Такі коливання виникають через багато причин, включаючи політичну нестабільність, конфлікти, зміни в курсах валют, падіння цін на сировину, зміни рівня споживчих запитів тощо.

Глобальна економічна нестабільність може мати серйозні наслідки для країн та регіонів, які є залежними від зовнішніх економічних факторів. Зниження зовнішніх інвестицій може призвести до падіння внутрішнього попиту, зменшення заробітної плати, збільшення безробіття та соціальних напружень. Також може знизитися конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку, що може призвести до зменшення експорту та збільшення імпорту товарів.

Україна також є залежною від зовнішніх економічних факторів, оскільки зовнішні економічні зв'язки мають значний вплив на українську економіку. Зовнішні фактори можуть включати коливання світових цін на нафту, збільшення або зменшення попиту на українські експортні товари, зміни умов торгівлі та інвестиційного клімату. Однак важливо зазначити, що залежність України від зовнішніх економічних факторів не повинна спричиняти пасивність у вирішенні проблем власної економіки. Незважаючи на перешкоди війни, в Україні існує потенціал для розвитку внутрішнього ринку та зменшення залежності від зовнішніх факторів, але для цього потрібні конкретні кроки та реформи у поєднанні з відбудовчими процесами.

До інших зовнішніх факторів, які можуть вплинути на українську економіку, належать світові економічні тенденції, зовнішні політичні фактори, такі як санкції та інші обмежувальні заходи, та міжнародні фінансові кризи.

Особливостям процесу розвитку економіки України, приділяють значну увагу вітчизняні вчені, зокрема: Гончарова Н., Ємельянов В., Іртищева І., Крамаренко І., Клопов І., Коваленко І., Мельник Ю., Рибінцев В., Стегней М., Шевченко Л., Хаустова К. та інші. Однак, умови глобальної нестабільності приводять до проблем розвитку національної економіки, що залишаються недостатньо розкритими відповідно до сучасних умов.

Мета дослідження статті

Метою статті є процес аналізу розвитку економіки України в умовах глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Глобальна економічна нестабільність є складною проблемою, яка потребує координації зусиль між країнами та міжнародними організаціями для розв'язання. До таких організацій належать, зокрема, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світова торговельна організація (СТО), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та інші. Застосування відповідних заходів може зменшити ризик економічної нестабільності та сприяти сталому розвитку світової економіки [1; 2].

У глобальній економіці сформувалися ряд закономірностей, що впливають на її функціонування та розвиток [3; 4]. Можливо узагальнити та виділити основні закономірності у глобальній економіці:

1. Закон зростання світового ВВП. Цей закон встановлює, що в середньому світовий ВВП зростає з часом. Однак, цей зріст може бути нерівномірним в різних регіонах світу.

2. Закон концентрації капіталу. Цей закон встановлює, що капітал концентрується у руках невеликої кількості людей та корпорацій.

3. Закон зростання інтеграції світової економіки. Цей закон встановлює, що країни стають все більше залежними одна від одної у відносинах торгівлі та інвестицій.

4. Закон зміни спеціалізації країн. Цей закон встановлює, що країни можуть змінювати свою спеціалізацію виробництва відповідно до зміни світового попиту.

5. Закон зростання ролі технологій. Цей закон встановлює, що технології стають все більш важливим чинником розвитку економіки та можуть диктувати правила гри на світовому ринку.

6. Закон зростання впливу регуляторних органів на глобальну економіку. Цей закон встановлює, що дії регуляторних органів у країнах можуть мати великий вплив на глобальну економіку.

Ці закономірності взаємодіють між собою та впливають на розвиток глобальної економіки та економік окремих країн. Звісно, вони мають вплив на економіку України.

Умови глобалізації змінюють структуру та складові економіки України. Глобалізація призводить до збільшення експорту, але також до посилення тиску на внутрішній ринок і зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, хоча з іншого боку – інтеграційні процеси в світі вимагають від України активної участі в міжнародному співробітництві та забезпечення належної конкурентоспроможності на світових ринках. Будь-які зміни в конкурентних умовах на внутрішньому ринку викликають зміни структури економіки.

Циклічність світової економіки впливає на економіку України через зміну попиту на експортні товари та послуги, що відбивається на вітчизняних виробниках та підприємствах. Розвиток нових технологій та інновацій стимулює розвиток конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Проте, відставання від світових технологій знижує конкурентоспроможність вітчизняних товарів та послуг на міжнародних ринках.

Розвиток економіки України та її регіонів пов'язаний з рядом закономірностей, які виникли в контексті глобальних викликів. Україна є частиною світової економіки та залежить від зовнішніх економічних процесів, таких як кризи на світових фінансових ринках або зміни цін на нафту. Україна має значні природні ресурси (чорне металургійне вугілля, зернові культури тощо), але одночасно залежить від їх експорту, що створює ризики для економіки країни при коливанні світових цін на ці товари. Крім того, Україна має низький рівень інноваційності, що обмежує її конкурентоспроможність на світовому ринку. Водночас, розвиток інновацій та високотехнологічних галузей може стати важливим фактором для розвитку економіки країни.

Існують значні регіональні відмінності в економічному розвитку України [5]. Деякі регіони, такі як Київ та Львів, мають високий рівень розвитку, тоді як інші, такі як Чернігівська та Хмельницька області, залишаються значно відсталими. Це може створювати соціальні та економічні проблеми та перешкоджати загальному розвитку країни.

Отже, Україна повинна уважно аналізувати закономірності не тільки внутрішньої, а і глобальної економіки та пристосовуватися до них для забезпечення сталого економічного зростання та розвитку. Необхідно розробляти стратегії, які б враховували глобальні тенденції та напрями розвитку світової економіки, зокрема у сфері технологій, цифрової трансформації та зеленої енергетики. Також потрібно посилити співпрацю з міжнародними організаціями та партнерами з метою залучення інвестицій та технологій, що сприятиме розвитку внутрішнього ринку та підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку. Крім того, важливо розробити систему соціального захисту, що забезпечуватиме стабільність та захист від негативних наслідків глобальної економічної нестабільності та ризиків, що пов'язані зі зміною технологічного та економічного ландшафту.

Важливим індикатором економічного розвитку є ВВП, оскільки він відображає обсяг виробництва товарів та послуг в країні за певний період часу. В умовах глобальної нестабільності, коли національна економіка піддається різним тискам з боку зовнішніх чинників (наприклад, зміни курсів валют, зменшення попиту на експортні товари тощо), ВВП допомагає оцінювати рівень економічного розвитку країни та її відповідність глобальним вимогам та викликам.

Загальний ВВП України також є важливим показником для порівняння з іншими країнами та оцінки конкурентоспроможності України на світовому ринку. Для ефективного управління економікою країни в умовах глобальної нестабільності необхідно знати характеристики динаміки ВВП (табл. 1) та закономірності його зміни, щоб приймати правильні рішення та прогнозувати подальші ризики та можливості для розвитку економіки України. Таким чином, ВВП є одним з ключових індикаторів, який дозволяє оцінити економічний розвиток країни в умовах глобальної нестабільності та розробляти стратегії щодо підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Таблиця 1. Динаміка ВВП України

Рік	ВВП, млрд грн	Абсолютний приріст	Темп зростання	Темп приросту, %
2016	2385,4			
2017	2981,2	595,8	1,2498	24,98
2018	3560,3	579,1	1,1943	19,43
2019	3977,2	416,9	1,1171	11,71
2020	4222,0	244,8	1,0616	6,16
2021	5459,6	1237,6	1,2931	29,31

Джерело: [6; 7].

Дані таблиці 1, свідчать про тенденції зростання ВВП України в період з 2016 по 2021 рік. Темп зростання ВВП становив понад 10% у 2017 та 2021 роках, а також у 2018 році. Абсолютний приріст ВВП у 2017 та 2018 роках був найвищим, що свідчить про зростання обсягів виробництва та послуг. Однак, у 2020 році відбувся помітний спад у зв'язку з пандемією COVID-19 та пов'язаними з нею економічними обмеженнями. У 2021 році відбулося відновлення темпів зростання ВВП до значень, що перевищують показники 2019 року.

При оцінці інклюзивного розвитку необхідно враховувати не лише зростання ВВП, але й розподіл його між населенням та різними секторами економік. Наприклад, важливим є забезпечення сталих робочих місць, підвищення рівня життя населення, зменшення соціально-економічних нерівностей між регіонами та верхнім та нижнім шаром населення. Також важливо забезпечити економічний розвиток у згоді з глобальними викликами, такими як зміна клімату, сталий розвиток та інновації.

Важливим індикатором економічного розвитку країни є структура валової доданої вартості, яка дозволяє встановити залежності між галузями економіки та визначити напрями подальшого розвитку. Структура валової доданої вартості (ВДВ) відображає розподіл доданої вартості між галузями економіки та відображає економічну

структуру країни. За допомогою структури ВДВ можна встановити, які галузі є ключовими для економіки країни, а які потребують підтримки для розвитку.

Таблиця 2. Структура валової доданої вартості України за 2020-2021 роки

Сектор економіки	Частка валової доданої вартості, %		Структурні зрушення, %
	2021	2020	
Сільське господарство	12,4	10,8	1,6
Промисловість	24,1	21,0	3,1
Будівництво	3,2	3,3	-0,1
Торгівля	16,1	16,3	-0,2
Транспорт	6,5	7,3	-0,8
Інші	37,7	41,3	-3,6

Джерело: [8].

У 2021 році найбільшу частку у структурі ВВП України має сільське господарство – 37,7%. Промисловість та торгівля також мають значну частку у структурі ВВП – 24,1% та 16,1%, відповідно. Будівництво, транспорт та інші сектори економіки мають менші частки у структурі ВВП – відповідно 3,2%, 6,5% та 12,4%.

Варто зазначити, що така структура валової доданої вартості є типовою для країн з розвинутою сільськогосподарською галуззю. Однак, у контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату, розширення зони пустелі, зменшення рівня ґрунтових вод тощо, збільшення частки валової доданої вартості у секторах енергоефективних технологій, інноваційних рішень, розвитку електронної комерції та інших високотехнологічних секторів може бути доцільним кроком до забезпечення стійкого економічного розвитку.

За результатами 2020-2021 років спостерігається збільшення частки валової доданої вартості в промисловості (на 3,1%) та зменшення частки в інших секторах економіки, зокрема в сільському господарстві (на 1,6%) та транспорті (на 0,8%). Торгівля залишається стабільним сектором, частка якого знизилася на 0,2% за рік. Інші сектори економіки мають найбільшу частку валової доданої вартості (37,7%), проте за рік спостерігається її зменшення на 3,6%.

Якщо ж розглядати зміни ВВП 2021 року до відповідного періоду попереднього року, у постійних цінах 2016 року, то бачимо, що і у сфері торгівлі спостерігався спад.

Загалом можна зробити висновок, що в Україні спостерігалось певне структурне зрушення в економіці, що пов'язано з війною, пандемією та глобальними викликами. За статистичними даними, зменшення частки валової доданої вартості в сільському господарстві та збільшення частки в промисловості може свідчити про певне переорієнтування економіки на більш продуктивні сектори. Однак важливо зазначити, що інші сектори економіки, зокрема сектор послуг, ще потребують розвитку та підтримки, щоб зберегти стійкість та інклюзивний розвиток економіки України в умовах глобальних викликів. Туризм, готельно-ресторанна галузь, інформаційні технології та інші, є важливим джерелом заробітку та створення робочих місць. Зараз даний сектор стикається зі значними труднощами через пандемію COVID-19, глобальну нестабільність та військову агресію, що підкреслює необхідність додаткових заходів підтримки та стимулювання його розвитку. Інвестиції в розвиток цих секторів можуть допомогти забезпечити стійкість та інклюзивний розвиток економіки України в умовах глобальних викликів.

У 2022 році відбулося значне падіння ВВП України. «Протягом 2022 року економіка України зазнала найбільших за всю історію незалежності втрат, збитків та пошкоджень, які їй завдала РФ, масштабувавши 24 лютого по всій протяжності спільного кордону та з території Білорусії й окупованого Криму свій терор, розпочатий ще у 2014 році. У свою чергу, успіхи сил оборони України на полі бою, злагоджена робота Уряду й бізнесу, незламний дух населення, швидкість відновлення зруйнованих/пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури вітчизняними службами, а також системна

фінансова підтримка з боку міжнародних партнерів дозволили втримати економічний фронт та продовжувати рух у напрямку перемоги» [9].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Доведено, що умови глобалізації змінюють структуру та складові економіки України. Визначено, що глобалізація призводить до збільшення експорту, але також до посилення тиску на внутрішній ринок і зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, хоча з іншого боку – інтеграційні процеси в світі вимагають від України активної участі в міжнародному співробітництві та забезпечення належної конкурентоспроможності на світових ринках. Будь які зміни в конкурентних умовах на внутрішньому ринку викликають зміни структури економіки.

Аналіз показав, що за 2020-2021 рр. спостерігається збільшення частки валової доданої вартості в промисловості (на 3,1%) та зменшення частки в інших секторах економіки, зокрема в сільському господарстві (на 1,6%) та транспорті (на 0,8%). Торгівля залишається стабільним сектором, частка якого знизилася на 0,2% за рік. Інші сектори економіки мають найбільшу частку валової доданої вартості (37,7%), проте за рік спостерігається її зменшення на 3,6%. Доведено, що при оцінці інклюзивного розвитку необхідно враховувати не лише зростання ВВП, але й розподіл його між населенням та різними секторами економік. Визначено, що важливим є забезпечення сталих робочих місць, підвищення рівня життя населення, зменшення соціально-економічних нерівностей між регіонами та верхнім та нижнім шаром населення. Обґрунтовано, що необхідно для того, щоб забезпечити економічний розвиток у згоді з глобальними викликами, такими як зміна клімату, сталий розвиток та інновації.

Список літератури

1. Крючкова І.В. Економіка України: шоківі впливи та шлях до стабільного розвитку: монографія. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2010. 480 с.
2. Bruneckiene J. An Assessment of Socio-Economic Systems' Resilience to Economic Shocks: The Case of Lithuanian Regions. *Sustainability*. 2019. No 11. pp.1–24. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jsusta/v11y2019i3p566-d199849.html>
3. Ревякін Г.В. Закономірності циклічного розвитку глобальної економічної системи: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2020. 140 с.
4. Довгаль О. А. Діалектична єдність національних і глобальних інтересів як передумова їх взаємної реалізації. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. с.48-61.
5. Стегней М.І., Работін Ю.А., Архангельська А.М. Економічна характеристика міжрегіональних диспропорцій. *Економіка та суспільство*. 2018. №17. с.449-453.
6. Статистичний щорічник України 2021. Державна служба статистики України. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Статистичний щорічник України 2019. Державна служба статистики України. 2020. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.
8. Статистичний збірник «Україна у цифрах, 2021». Державна служба статистики України. 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf.
9. Мінекономіки попередньо оцінює падіння ВВП в 2022 році на рівні 30,4%. Міністерство економіки України. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>.
10. Крамаренко І.С., Широков М.А., Нікон Д.Є., Білоус О.А. Роль інвестиційного потенціалу у контексті продовольчої безпеки. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2018. № 3. с.433-444.
11. Крамаренко І.С. Фактори впливу на інвестиційно-фінансову привабливість підприємств агропродовольчої сфери України. *Агросвіт*. 2013. №15. с.22-24.
12. Козаченко Л.А., Крамаренко І.С. Позиціонування інвестиційного потенціалу України у світових рейтингах. *Бізнес Інформ*. 2021. №4. с.127-132.
13. Іртищева І., Крамаренко І., Стегней М., Бойко Є. Економічний механізм забезпечення ресурсозбереження та природокористування в умовах глобальних викликів. *Innovation and Sustainability*. 2022. №4. с.223-231.

References

1. Kriuchkova, I. V. (2010). *Ekonomika Ukrainy: shokovi vplyvy ta shliakh do stabil'noho rozvytku*. [The economy of Ukraine: shock effects and the path to stable development]. Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy. Kyiv. Ukraine.
2. Bruneckiene, J. (2019). «An Assessment of Socio-Economic Systems' Resilience to Economic Shocks: The Case of Lithuanian Regions». *Sustainability*. No 11, pp.1–24. Available at: <https://ideas.repec.org/a/gam/jsusta/v11y2019i3p566-d199849.html>.
3. Reviakin, H.V. (2020). *Zakonomirnosti tsyklichnoho rozvytku hlobal'noi ekonomichnoi systemy*. [Patterns of cyclical development of the global economic system]. KhNU imeni V.N.Karazina. Kharkiv. Ukraine.
4. Dovhal', O.A. (2016). «Dialectical unity of national and global interests as a prerequisite for their mutual realization». *Biznes Inform*. No 11, pp.48–61.
5. Stehnej, M.I., Rabotin, Yu.A., Arkhanhel's'ka, A.M. (2018). «Economic characteristics of interregional disparities». *Ekonomika ta suspil'stvo*. No 17. pp.449–453.
6. Statistical Yearbook of Ukraine 2021. (2022). [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Statistical Yearbook of Ukraine 2019. (2020). [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.
8. Statistical collection «Ukraine in numbers, 2021». (2022). [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf.
9. The Ministry of Economy preliminarily estimates the drop in GDP in 2022 at the level of 30.4%. (2023). [Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>.
10. Kramarenko, I.S., Shyrovkov, M.A., Nikon, D.Ye., Bilous O.A. (2018). «The role of investment potential in the context of food security». *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya: Ekonomichni nauky*. No 3. pp. 433–444.
11. Kramarenko, I.S. (2013). «Factors affecting the investment and financial attractiveness of agro-food enterprises of Ukraine». *Agroworld*. Vol. 15. pp.22-24
12. Kozachenko, L.A., Kramarenko, I.S. (2021). «Positioning of Ukraine's investment potential in world rankings». *Business Inform*. Vol. 4. pp.127-132.
13. Irtischeva, I., Kramarenko, I., Stegnei, M., Boyko, E. «The economic mechanism of ensuring resource conservation and nature management in conditions of global challenges». *Innovation and Sustainability*. 2022. No. 4. pp.223-231.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2022 р.